

УДК 378. 37. 033

**PROBLEMS OF FORMING THE ENVIRONMENTAL AWARENESS OF
THE PERSONALITY OF THE FUTURE SCIENCE TEACHER
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН**

Polishchuk T. / Поліщук Т.В*s.n.s., as.prof./Канд.с.-г. наук, доцент**Uman Pavlo Tychyna State Pedagogical University**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

Анотація. У статті розкриваються сучасні проблеми формування екологічної свідомості особистості майбутнього вчителя природничих дисциплін. Визначено особливості екологічної свідомості майбутнього вчителя. Сформувати особистість майбутнього вчителя з високим рівнем екологічної свідомості означає розвивати сукупність екологічних поглядів, знань та переконань, що відображають систему суспільство-природа, спрямованих на розумне ставлення до неї, активні дії на її захист.

Ключові слова: екологічна свідомість особистості, студент.

Abstract. The article reveals modern problems of the formation of environmental awareness of the personality of the future teacher of natural sciences. The features of the future teacher's environmental awareness are determined. Forming the personality of a future teacher with a high level of environmental awareness means developing a set of ecological views, knowledge and beliefs that reflect the society-nature system, aimed at a reasonable attitude towards it, active actions to protect it.

Key words: ecological consciousness of the individual, student

Вступ.

Формування екологічної свідомості особистості майбутнього вчителя природничих дисциплін, виступає як необхідність сучасного етапу розвитку суспільства, сформувати сукупність поглядів, теорій, почуттів, що оптимально впливає на суспільні і природні умови.

Реалізувати це завдання можливо за допомогою екологічної освіти, екологічного виховання, які покликані сформувати екологічну свідомість нового зрівноваженого типу, для якої характерна сумісність антропоцентричних, екоцентричних і природоцентричних уявлень особистості.

Основний текст.

Нова екологічна свідомість має *особливості*:

- 1) найвищу цінність являє гармонійний розвиток людини й природи;
- 2) людина не є власником;
- 3) вплив на природу замінюється взаємодією, взаємовпливом;
- 4) дозволяється лише те, що не порушує екологічну рівновагу, яка існує в природі [1].

Як свідчать практичні дослідження, розвиток екологічної свідомості лише на основі формальної екологічної освіти є малоефективним. Екологізація свідомості неможлива тільки внесенням у свідомість особистості лише нових екологічних знань, необхідна також і практична робота, екологічна свідомість формується в процесі діяльності, практики. Саме за таких умов формуються

ціннісні установки, спрямовані на збереження, відновлення і раціональне використання природи [1].

Нетрадиційний практично орієнтований підхід розробляли Д.Кавторадзе, А.Камнєв, А.Гагарін, які вважали, що екологічна свідомість формується найбільш ефективно в процесі безпосередньої взаємодії з природою.

Формування нової моральності, нової суспільно необхідної поведінки людини пов'язують з освітньою системою, з розвитком екологічної освіти.

А. Захлебний вважав, що у педагогічній практиці має місце ізоляція вчителя і учня від живої природи. Це приводить до теоретизації знань про природу, не готує майбутнього вчителя до перенесення теоретичних знань в природне оточення.

Отже, значне місце в освітній діяльності належить практичній діяльності, оскільки на планеті об'єктивно функціонує система біосфера-людина-суспільство [1].

Екологічна свідомість – це:

- ставлення людини до природного середовища;
- знання об'єктивних закономірностей розвитку природного середовища;
- врахування взаємодії суспільства і природи;
- розуміння наслідків антропогенної взаємодії на природне середовище;
- передбачення зворотного впливу антропогеннозміненого середовища на людину і суспільство;
- суб'єктивне сприйняття природних об'єктів.

Формування такого суб'єктивного ставлення до природи необхідно починати з молодого покоління, в якого ще відсутні антропоцентриські і технократичні установки.

Щоб реально сформувати екологічну свідомість у майбутніх вчителів, необхідно сформувати в них еволюційну позицію стосовно природи, толерантність щодо людей, відповідальність за збереження здоров'я.

Сформувати екологічну свідомість особистості майбутнього вчителя – означає сформувати ставлення до природи. Наявність екологічних знань не гарантує екологічно доцільної поведінки людини, для цього необхідне ще й відповідне ставлення до природи. Воно визначає характер цілей взаємодії з природою, його мотивів, готовність вибирати стратегії поведінки. Саме через ставлення найбільшою мірою формується суб'єктивний характер сприйняття природних об'єктів, який властивий екологічній особистості. Тому важливо сформувати суб'єктивну модальність ставлення до природи.

Отже, екологізація свідомості визначає поведінку майбутнього вчителя повсякденно, щогодинно, на рівні щоденної свідомості. Феномен екологізації свідомості відповідає загальній тенденції зростання ролі суб'єктивного фактора в історичному процесі. Свідомість, що правильно відображає дійсність, сама стає визначальною щодо неї, спрямовуючи діяльність майбутнього вчителя на гармонізацію з природою.

Для формування екологічної свідомості особистості майбутнього вчителя необхідне середовище, простір. Таким універсальним простором для формування основних підструктур екологічної свідомості постає еколого-

освітнє середовище, під яким розуміється сукупність компонентів природно-соціально-предметного оточення. Функціонування еколого-освітнього середовища як системи, спрямоване на комплексне формування екологічної свідомості особистості педагогів та учнів. Системним, об'єднувальним фактором такого середовища стає взаємодія учнів, педагогів та світу природи.

Підсумком екологічної освіти повинна стати високорозвинена екологічна свідомість майбутнього вчителя природознавчих дисциплін. Екологічна освіта припускає навчання турботливого ставлення майбутнього вчителя до довкілля і разом з тим вдосконалення внутрішнього світу самої особистості. Лише усвідомлення себе частиною макросвіту, пов'язаною з ним невід'ємними зв'язками, дозволяє будувати гармонійні зв'язки із середовищем.

При відповідній екологічній освіті та вихованні майбутній вчитель спроможний ставити завдання цілеспрямованого формування навколишнього середовища з такими властивостями, які сприяли б підтриманню продуктивності й розмаїття в природних системах. Сформована екологічна свідомість в процесі екологічної освіти і виховання стане обмежувачем, що коригує характер взаємостосунків між людиною, суспільством та природою. В основі розвитку концепції екологічної освіти лежить модель стійкого розвитку [3].

Порушення людиною екологічної рівноваги, нав'язування природі сторонніх їй стосунків верховенства, пріоритету вимагають формування в екологічній свідомості позиції права людини на такі взаємодії. Людина повинна усвідомлювати себе як одну з природних систем і визначати своє місце в загальній системі стосунків.

Таким чином, можна конкретизувати термін екологічна свідомість, під яким розуміється вся суспільна свідомість, зорієнтована на новий підхід до навколишнього світу і місця людини в ньому.

Отже, *екологічна свідомість* – усвідомлення, розуміння екологічної ситуації, елемент триєдиного процесу сприйняття – розуміння – дія, кожний елемент якого є соціально, політично та культурно опосередкованим [].

У процесі життя людина перебуває у складних та багатогранних стосунках з навколишнім середовищем (людина – Земля, людина – біосфера, людина – техносфера, людина – людина). Весь комплекс взаємодійних з людиною природних факторів звичайно називається середовищем існування, відображення якого в свідомості майбутнього вчителя формує екологічну свідомість.

Як зазначають В.Медведева та А.Алдашева, всі аспекти екологічної свідомості майбутнього вчителя поділяють на дві групи, що становлять єдине ціле.

Перша група – усвідомлення матеріального світу, зв'язків між його системами, друга – визначення місця і функцій людини в цих зв'язках матеріального світу [].

Під формуванням екологічної свідомості майбутнього вчителя розуміється зміна звичного ходу мислення, поглядів, цілей, принципів, переконань, що відбувається на психолого-педагогічному рівнях. Зміни ці відбуваються в

суспільній, і в індивідуальній свідомості. Процес становлення екологічної свідомості майбутнього вчителя формується на основі цілеспрямованого виховання, освіти й просвітництва.

А.Лосєв, Б.Іванченко, С.Дорогунцев під екологічною свідомістю розуміють масову занепокоєність населення становищем навколишнього середовища.

Р. Мітчел, Р. Данлеп, Р. Інглехард, Б. Фірсов, В. Сафоронов до основних характеристик екологічної свідомості майбутнього вчителя відносять:

- ✓ занепокоєність станом середовища;
- ✓ мобілізацію моральних ресурсів;
- ✓ здатність до ідентифікації джерела загрози і соціального суб'єкта, що її породжує;
- ✓ визнання здорового та безпечного середовища мешкання суспільною цінністю;
- ✓ індивідуальну мобілізацію, усвідомлення необхідності особистої участі в протестних, креативних та інших колективних діях;
- ✓ когнітивну мобілізацію, тобто формування готовності до дій на основі осмислювання інформації про ризику та небезпеки;
- ✓ формування у людства нового екологічного мислення.

Існують різні підходи до формування екологічної свідомості особистості майбутнього вчителя. Для розв'язання проблеми формування екологічної свідомості особистості майбутнього вчителя необхідне використання сукупності принципів і методів екологічного виховання.

Сформувати особистість майбутнього вчителя з високим рівнем екологічної свідомості означає розвивати сукупність екологічних поглядів, знань та переконань, що відображають систему суспільство-природа, спрямованих на розумне ставлення до неї, активні дії на її захист.

Висновки.

Важливо показати студентам – майбутнім педагогам – різноманіття наукових підходів до розв'язання екологічних, психологічного-педагогічних проблем і ті наслідки, які можуть супроводжувати їхню реалізацію, сформувати стійкий алгоритм поведінки при плануванні будь-яких взаємодій з природними об'єктами, результатом чого стає достатньо сформований рівень екологічної свідомості.

Отже, гострота екологічної ситуації змусила по новому підійти до питань формування екологічної свідомості особистості майбутнього вчителя. Ми можемо зробити висновок про необхідність переходу до нового типу екологічної свідомості майбутнього вчителя – зрівноваженого, що більше схиляється до екоцентриського, де природа є найвищою цінністю.

Література:

1. Бирюкова Н.А. Проблемы формирования экологического сознания// Педагогика. – 2004. – №10.
2. Галузінська М.І. Педагогічні технології навчання у закладах загальної середньої освіти/ М.І. Галузінська, І.М. Харченко: навчальний посібник для

студентів вищих педагогічних навчальних закладів – Умань: ВПЦ «Візаві», 2019. – 259 с.

References:

1. Biryukova N.A. Problems of formation of ecological consciousness// Pedagogy. – 2004. – No. 10.
2. Galuzinska M.I. Pedagogical learning technologies in institutions of general secondary education/ M.I. Galuzinska, I.M. Kharchenko: study guide for students of higher pedagogical educational institutions - Uman: VOC "Vizavi", 2019. - 259 p.